

Ki a bűnös?

Nem könnyű a bírók élete. Sokszor törhetik a fejüket, miként ítéljenek igazságosan az emberek ügyes-bajos, összegabalyodott, mindenféle bűnös és kevésbé bűnös ügyeiben és pereiben.

Hajdan a bírónak, ha meg is volt a kellő iskolázottsága, és majdnem mindenhez értett, szüksége volt olyan valakire, aki világosságot vitt az összegubancolódtott bírósági ügyekbe. Ezek főleg a bírósági ülnökök voltak, akiket a környék legbölcsebb polgárai közül választottak.

Az én megboldogult nagyapám hosszú ideig volt ilyen bírósági ülnök. Nagyon büszke volt erre, s nem adta volna ezt a „rangot” egy vak loért.

Ahogy estére hazaért a városból, már lestük. A kemence mellett el kellett mesélnie mindent szóról szóra.

Néhány esetet megjegyeztem magamnak. Íme az egyik.

Régen a vásárra csoportosan járt a vidék népe, mint ahogy a libák térnek haza estefelé.

S a gágogásból sem volt kevesebb mint a libáknál. Utközben elkarattyoltak mindent, ami csak a nyelvükre jött. Domszög felől is igyekezett egy pár. A férfi egyéves növendék bikát vezetett láncon, az asszony meg kötélén egy üszőt, még csaknem borjút.

Míg a dombszögi gazda és a véglesi asszony tereferéltek, az állatok is ismerkedtek. A fene tudja, hogy mi történt. Talán a maguk nyelvén úgy diskuráltak, mint a gazdáik.

A fiatal bika egyre hevesebb lett. Ha a gazdáik nem lettek volna annyira belemelegedve a beszédbe, bizonyára észrevették volna, hogy ennek rossz vége lesz.

Tulajdonképpen a vásárban kezdődött az eset, de a bíróságon ért véget.

Mire azok ketten a vásárba értek jószágaikkal, a kis bika már egészen begerjedt. Éppen a nagy tömegben akartak átvérgődni, mikor a kis huncut, nem törődve a jó erkölccsel és móressel, ráugrott a mit sem sejtő üszőcskére.

Nagy lett a kavarodás, a lárma. Másképp nem is lehetett a vásári sokadalomban, ha ilyesmi esik meg. Legnagyobb lármát a cserépfazekakat áruló asszonyság csapott, akinek az áruai között forgolódott a két barom, és összetiptak vagy húsz agyagedényt. A csendőr hatszáz koronára becsülte a kárt.

Ez akkor szép summa volt!

A legnevetésesebb azonban az volt, hogy a dombszögi ember, aki az egész úton bizalmasan cseverészett a véglesi menyecskével, egyszeriben dühbe gurult és szitkozódni kezdett:

– Te szégyentelen, miért nem vigyáztál jobban az illetlen barmodra!

Az asszonyka sem maradt neki adósa. Jól fel volt vágva a nyelve.

– Én aztán nem fizetek!

– Hogy bénulna meg a nyelved! – dühöngött a férfi. – Talán én mondtam a bikaborjúmnak, hogy ezt művelje?

– Amilyen a gazda, olyan a barma. Egyformák vagytok mindketten. Miféle borjú, hiszen ez már bika!

– Ronda perszóna! Istenemre, nem hagyom. Ha a te üsződ összegyúrt húsz cserépedényt, én mégannyit vágok a fejedhez!

– Nicsak, ni! – hápogott erre a fazekasné. – Méghogy a vitájukat az én drága fazekaimmal akarják rendezni! Csendőr! Vigye őket! A nőt is, meg a férfit is, hogy az epém ne bánja!

A fazekasné nem csendesült. Egyre jobban követelte, hogy a kárát fizessék meg.

A csődület, ami körülvette őket, ugyancsak belekiabált a vitába. Mindenki megmondta a véleményét.

Az eset bíróságra került.

A bíró sokat törte a fejét, ugyan ki is a nagyobb bűnös: a gazdasszony, hogy nem ügyelt eléggé az üszőjére, így lehetőséget adott, hogy a kisbika nekibátorodjon, a gazda, akinek meg kellett volna fékeznie a bikát? Meg aztán a fazekasnének sem kellett volna annyira az útba rakni az edényeit!

Úgy vélte, mind a hármuk hibás. De ki leginkább?

Ehhez kellett az én nagyapám, a bírósági ülnök.

– Bíró uram, én a hatszáz koronás kárt úgy osztanám el, hogy az üsző tulajdonosa fizessen négyszázat, és a dombszögi bikáért meg kettőszáz koronát. A fazekasné felmenteném.

– Miért kellene az asszonynak négyszázat fizetni, a gazdának meg csak kétszázat? – kérdezte kíváncsian a bíró.

– Tessék gondolkodni egy kicsit! – mosolygott el nagyapám.

– Hiszen nem vagyok ellene. Csak azt mondja meg, miért nem fordítva van a dolog.

– Nohát! Azok a barmok mivel taposták össze az edényeket? – néz nagyapám a bíróra.

– Hát a patájukkal – mondta a bíró, csodálkozva a kérdésen.

– Még mindig nem jött rá, miért utaltam éppen a barmok patájára? – okoskodott nagyapa.

– Nem, nem jöttem rá – ismerte be a bíró.

– Hát az asszony üszője négy lábbal taposta az edényeket, ezért négyszáz, a bika pedig csak kettővel, hát ezért kettőszáz – mondta mosolyogva nagyapám.

A bíró úgy nevetett, hogy még a pocakja is remegett belé.

– Nohát, Bican, kend tényleg okos ember! Kinek jutott volna ilyesmi az eszébe? Jól van. Úgy ítélkezem, ahogy tanácsolta.

(Vércse Miklós fordítása)

Illúzió

Felmászott a létrán. A fészkerben homály uralkodott. A tetőalj néhány éves szénával volt tömve, vele szemben deszkapadlós térség tátongott.

Kezében egy olcsó borovicskával telt üveget tartott, a vállán kötélköteg volt átvetve, szilárd, tán még a régi kötélverők idejéből való. Ahogy fellépett, megcsúszott a deszkán, csakúgy recsegett-ropogott.

Az előbb éppen csak le nem csúszott a létráról! Már egy hónapja körmére égett a dolog. A létra egyik foka leszakadt, és ő lepottyant a betonra. Szerencséjére egy réteg fűrészpor fedte. Gurult egyet rajta, majd ott maradt fekve a favágótöke mellett, amiben benne volt a balta. Sokáig félt felállni, azt hitte, hogy vége. Amíg ki nem nyitotta a szemét, és meg nem látta azt a baltát. A tőkén megszáradt vér csillogott.

A leszakadt fát nyomban visszaszögelte néhány szöggel a rúdhoz. Látta azonban, hogy a létrára ráférne egy alaposabb javítás. Nem talált rá időt. A fészker padlására jutni ezért állandó veszedelemmel és kihívással járt. Vigyázni kellett. Leült a deszkákra, és lábát a szénába dugta. Izgette-mozgatta, a széna zizegett. Örömeben jól húzott az üvegből. A félliternyi nyomban kevesebb lett egyharmadával. Ki kellett fújnia magát. Csak úgy elnyúltni a deszkán, és nézni a semmibe. Maga fölött látta a csereppel fedett tetőt. Az alkohol szétáradt a testében. Mint ahogy előtte már oly sokszor, erőt vett rajta valami hatalmas, megismételhetetlen tenni akarás érzete. A szíve hevesen dobogott. Behunyta a szemét. Várta az erőt, amely magával ragadja. Néha, sőt tulajdonképpen elég gyakran került ilyen állapotba, és igyekezett is ezt előidézni. Főleg felindultság vagy fizikai kimerültség után fordult elő. Az alkohol még fokozta is, lanyhulnak a test egyes sejtjei, mintha anyagtalanozódna. Ilyenkor szinte kómába esett, rövid ideig és intenzíven. A világ elfogadhatóbb és elviselhetőbb formát kapott.

Most szeretett volna hosszabb ideig maradni ebben a lanyha állapotban, de hangok zavarták meg ebben. Kíntről hallatszottak. Előbb nem ismerte föl, nem értette. Fojtott hangok voltak, mint ha a sarok mögül hangzanának. De közeledtek. Az egyik az anyjéé, Agátáé, a másik a szomszédasszonyé, Šimkováé volt. Az asszonyok valami bicikliről beszéltek, meg a lopásokról. Észébe jutott, hogy a fészker alatt hagyta a biciklit, amivel az üzletben volt itókát venni, az asszonyok most felfedezték.

– Na látod, a falnak támasztotta, hogy mindenki lássa – háborgott az anyja. – Ilyen rendetlen ez a világ! Milan, hol vagy, hogy az ördög vinne el?!

Az utóbbi időben az egész környéken tünedeztek el a biciklik. Nem akadt egyetlen háztartás sem, ahonnan nem loptak volna el legalább

egy biciklit. A tolvaj vagy tettes ezidáig ismeretlen volt, de sokat kockáztatott. Ezekkel a lopásokkal bizonyára pénzt akart szerezni a megélhetéshez, ha nem a túléléshez. Rossz dolog, ha az embernek lopnia kell, mert a lopást nem bocsájta meg senki senkinek, még a szegénynek sem.

Milan csöndben volt a fészkerben. Már éppen húzni akart az üvegből, az anyja hangjára azonban megriadt. A keze félúton megállt az üveggel. Csupán csendben csettintett a nyelvével. A karja mintha elfásult volna, az üveg úgy maradt lógva a levegőben. A fiú meg sem mert mozdulni. Nem óhajtotta, hogy ilyen állapotban találják. Elég volt így is a baja, minek szaporítsa.

A hangok végül elcsendesedtek. Az asszonyok nem vártak tovább a válaszra, és elmentek. A csőrömpölő biciklit is vitték magukkal. Milan most már nyugodtan ihatott a borovicskából. De most már nem olyan élvezettel ivott. Szorongás fogta el. Tudatosította, hogy már megint a végét járja, hogy az életében valami nem úgy működik, mint kellene. Olyan megérzések ezek, amik maguktól jönnek, és az ember tehetetlen velük szemben.

Megint elvesztette az állását. Hányadszor is már körülbelül? Állásban lenni manapság kész lutri. Véletlen szerencse az életben. Hajdan szerelőként dolgozott, társaival bejárták az egész köztársaságot. Dolgoztak építkezésen, és állványoztak, légttechnikát szereltek. De akadtak nagyobb, úgynevezett határidős munkák is. Például a Sloznaftnál vagy a karvinái KOVO-nál szereltek néhány csarnokot gépek garázsolására és anyagok raktározására.

Munka volt dögivel, és készen kellett lenni vele a kitűzött határidőre. Folyt a pénz... Aztán jött a forradalom. Megszakadtak a kapcsolatok. Szétesett a csapat. A férfiak forradalmian vettek búcsút – a kocsmában inni kellett a szabadságra. Mindenki a maga ura lett. Nem sejtették, mit hoz az új korszak. Szétszóródtak a világban. Hogy ezután soha ne találkozzanak... Néhány szerelő külföldön keresett munkát, mások itthon maradtak. Kezdetben még könnyen lehetett munkát találni, nem okozott különösebb gondot. Az emberek reménykedtek, hogy most már jobban élnek majd, méltóbban. Hogy a munkájukért méltó bért kapnak. Nem alamizsnát...

Milan azokban a szép időkben még tapasztalatlan ifjonc volt. A forradalom után az autógyárban dolgozott. Az autógyár szinte ontotta a termékeket, s az alkalmazottak hozzászórtak az új feltételekhez. Nem sejtették, hogy egy hatalmas körhinta részeivé válnak, amely forogni kezdett, és egyre nagyobb fordulatra kapcsolt. Az egykori szerelő ledolgozott a gyárban kis híján két esztendő, amikor váratlanul elbocsátották. Távozása előtt egy nappal még új munkaruhát kapott, úgyhogy sejtelve sem lehetett, mi lesz vele huszonegy óra múltán. Elbocsátották, indoklás nélkül. A munkaadók ezt úgy magyarázták, hogy a munkaerő körforgásáról van szó. Körforgás!

Ezidáig csak a Nap meg az égitestek forogtak. Egyszeriben elkezdtek hozzájuk sorolni az emberek tömegét is! Mintha valami új napos rendszerben éreznék magukat...

Milannal ez nem először történt meg és nem is utoljára. Többször is kapott munkát, de mindig csak egy-két évre. Munkaviszonyának tartamát szinte pontosan meg tudta jósolni.

Olyan volt a szabály. Egyedüli kiút ebből az átkos körhintából a külföld volt. Nagy ország, nagy lehetőség?! Csakhogy jött a krízis. Ez még jobban felgyorsította, teljesebbé tette a káderek és a munkaerő körforgását, mint ahogy addig volt. Azelőtt az ember tudta, hogy legalább két évre lesz munkája, ma azonban már semmiben sem lehet biztos. A legközelebbi napokban sem! A régi ismert mondáshoz, hogy „Nem tudod sem a napot, sem az estét, mikor jön érted a halál”, társult egy új, hogy „Nem tudod sem a napot, sem az estét, mikor rúgnak ki a munkából”. Míg azelőtt az emberek azzal a kérdéssel köszöntek, hogy „Hová mégy?” manapság ilyen kérdéseket tesznek fel, hogy „Van munkád?”, „Hol dolgozol?”, „Mennyi van még a nyugdíjig?” stb. Mindenki azt akarta tudni, hogy az a másik is olyan helyzetben van-e, mint ő. Hogy ő is, az a másik ugyanúgy érintett és nyomorog, gyötrődik, és keresi a kiutat ebből a helyzetből. Csakhogy semmilyen kiút nem mutatkozott, csak maradt a vak remény.

Így maradt Milan a munka és társadalmi érdeklődés perifériáján – ismét a munkanélküliek hadát gyarapította.

Milanon eluralkodott a félelem. Nem segített az alkohol, sem a kóma meg a mindenféle sajátos kúrák, mindig minden maradt a régiben, az eltompult értelem újra és újra működni kezdett. Minden illúzió csak kis ideig tartott.

Félt az anyjától. Nem mondhatta meg neki, hogy munkanélküli! Mindent az ügyetlenségének tulajdonított volna. Agáta mama szigorú asszony volt. Miatta költözött el a házból Zdena is, Milan felesége. Egy napon már nem bírta ki a világ menyecskéinek sérelmeit, összecsomagolta a holmiját, és kislányával együtt visszament az anyjához Pelhřimovba. Az a város messzi van, onnan aligha jön vissza. Főleg most, hogy Milan állástalan, nincs biztos jövő, kilátás egy akármilyen, mégiscsak elviselhető életre, nincs rá esély, hogy újra mutakozzék a házban. Valószínűbb, hogy pénzt fog kérni a lánykára. De honnan vegye, hogyan szerezzen pénzt, ha nincs munkája? Ha minden a mammonon múlik, a mindenható, elhatalmasodó aranylázson...

Milan már nem oldott meg semmit. Vett egy üveg olcsó borovicskát. Egy kis bátorságra volt szüksége, hogy egyáltalán az anyja elé állhasson. Gyorsan felhajtott fél üveggel. Izzadt. Cigaretta-
ra jött gusztusa. A kabátja zsebéből előhalászta öreg pipáját. Mindig tömve volt dohánnyal. Csak néha pipázott, túl drága volt a dohány. Sőt, las-

san már drágábbnak tűnt, mint a cigaretta. A szájába dugta a pipát, és gyufával rágyújtott. Pöfékelt néhányat, eregette a füstöt. A tető hasadé-
kán át behatoló fényben kék füstkarikák gomolyogtak. A tető felé szálltak. Lassú mozgásuk a lanya léghen nyugtatóan hatott rá.

Milan ismét hanyatt feküdt. Kezdetben nyomta a deszka, szokatlanul érdesnek tűnt. A fájdalmat hamar elnyomta elernyedte teste. Fokozatosan érzéketlen lett. Mintha az élő szervei megszűnnének hozzá tartozni. A szeme alig pislogott. A fészertetejének csúcsa hullámozott és elveszett a semmibe. Álomba merült.

Milan szörnyű forróságra ébredt. Az egész testen érezte. Ösztönösen felemelte a lábát. Felült. Körülötte lángolt a tűz. A ruhájából is gomolygott. Eszébe jutott a pipa. Hiába tapogatott maga körül, nem volt sehol. Bizonyára alváskor kiesett a szájából, és a szénába gurult. Tudta, hogy baj van. Előbb nem tudott a lábára állni. Mintha megdermedt volna, vagy tán már elérte a tüzes láng nyelve. Fájdalmat azonban nem érzett.

– Segítség! – kiáltott kétségbeesetten. A riadtság a szívébe nyilallt. – Segítség!

Senki sem hallotta, nem hallatszottak sem hangok, sem léptek. Senki sem látta a tüzet, és nem jött oltani az elharapódzó lángokat. Az ember egyedül tehetetlen volt vele szemben. A száraz széna még csak fokozta a bajt, a tűznek ki-mondottan könnyű prédája volt.

Milan a padlás kijáratához hengeredett. Szerencséje volt, hogy időben felriadt kábultságából, a tehetetlenség állapotában lévő görcsösségéből és közönyéből. Nagy nehezen lekecmergett a létrán. Kicsit kifújta magát a fészertben.

Kint kereste a biciklijét. Azt azonban anyja már bezárta a fészert első felében. Csak a lábaira hagyatkozhatott. Az udvaron át a kertnek vette az irányt. Átugorta a kerítés mögött folydogáló patakocskát. Mielőtt eltűnt volna az erdőben, még volt ideje visszatekinteni. Látta, hogy a fészerteteje belevész a lángokba, s hogy már egy kicsit meg is billent egyik oldalára. A tűz már veszélyesen nyaldosta a szomszéd épület szerkezetét.

Mire megjöttek a tűzoltók, a fészert leégett, meg a szomszédék csűrjének faszerkezete is. Csupán a kormos falak maradtak, az enyészett nyomai. A csűr a Šimko szomszédé volt. A falu lakóinak legnagyobb meglepetésére Šimkóék csűrjében fölfedeztek mintegy ötven megégett kerékpárt. Megállapítást nyert, hogy egy kivétellel mind lopott volt. Így sikerült megtalálni az annyit keresett biciklitolvajt.

A tűzvész utáni napon Milant egy ismeretlen férfi kereste. Az anyjának úgy mutatkozott be, hogy valamikor szerelóként együtt dolgozott a fiával. Eljött hívni Milant, egykori barátját, hogy menjenek ki Németországba dolgozni.

Milan azonban már nem tért haza.

(Vércse Miklós fordítása)